MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

विषय: इतिहास

- श्रीकांत सर

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

1)आधुनिक भारताचा इतिहास

2) समाजसुधारक

3) महाराष्ट्राचा इतिहास

समाजसुधारक

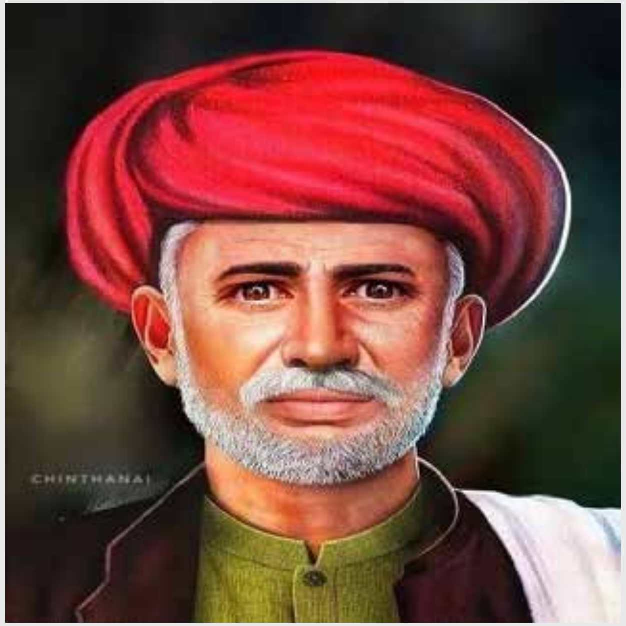

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

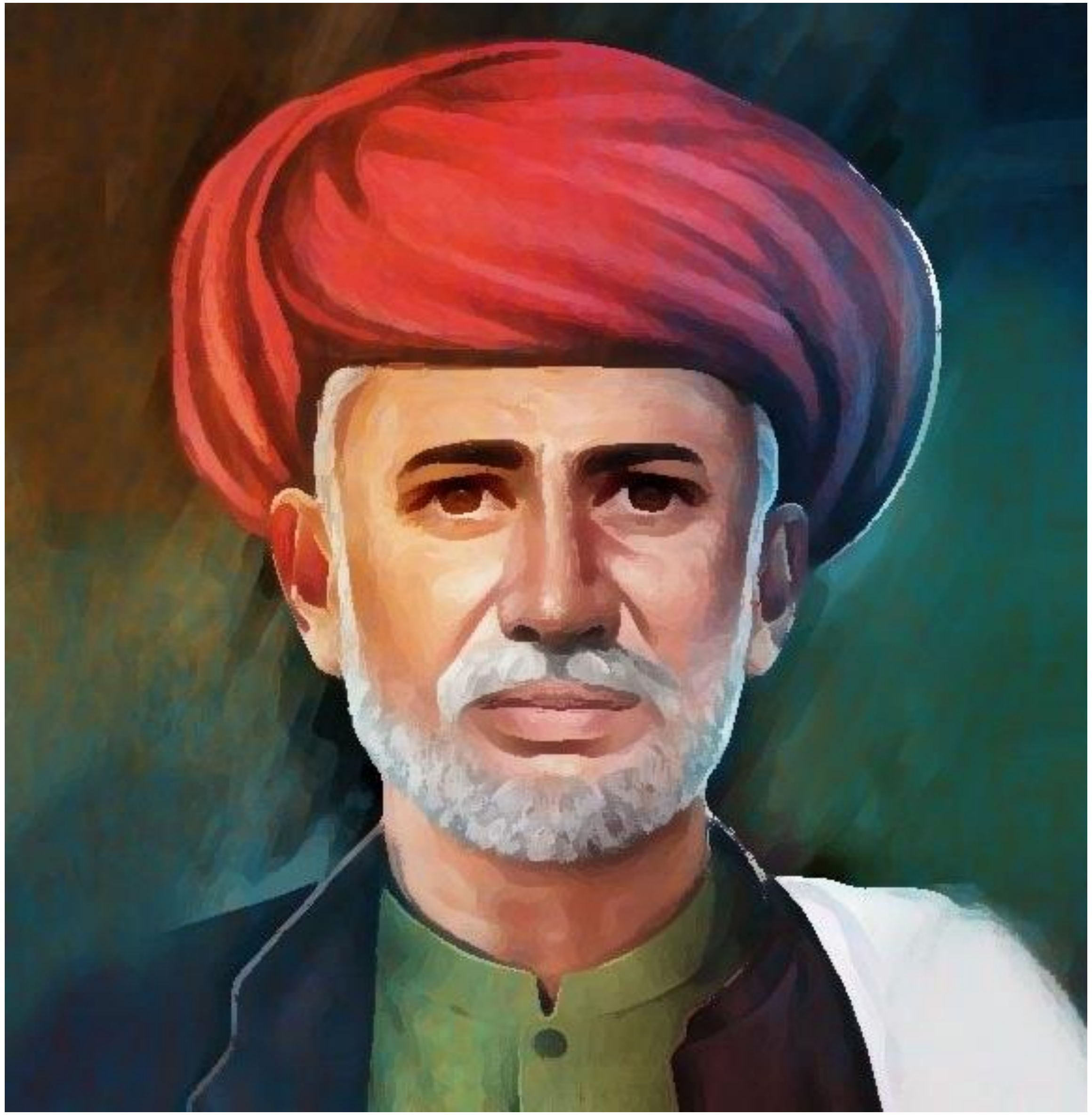

महात्मा जोतिबा फुले (1827 ते 1890)

MPSC GUIDE

BY UPSC GUIDE

जन्म: 11 एप्रिल 1827, पुणे.

मूळ गाव: कटगुण (जि. सातारा)

मुळ आडनाव : गोऱ्हे

जोतिचा क्षत्रिय माळी समाजातील होते.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

जोतिबांचे पूर्वज पुणे येथे फुलांचा व्यवसाय करत, त्यामुळे गोन्हे आडनाव मागे पडून ते फुले बनले.

पिता : गोविंदराव

माता: चिमणाबाई

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1834 ते 1838 : पंतोजींच्या शाळेत जोतिबांचे प्राथमिक शिक्षण.
- 1840 : वयाच्या 13 व्या वर्षी धनकवडीच्या खंडोजी नेवसे पाटील यांची कन्या सावित्रीबाईंशी विवाह.
- 1841 - 47 : उर्दू शिक्षक गफार बेग घुन्शी व धर्मोपदेशक लिजिट साहेब यांच्या प्रयत्नाने पुण्यातील स्कॉटिश मिशनरी शाळेत जोतिबांचे इंग्रजी शिक्षण.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

लहुजी साळवे यांच्याकडे महात्मा फुले दानपट्टा, ढाल - तलवार ,मल्लविद्या ,नेमबाजी व गोळीबार यांचे शिक्षण घेत होते.

महात्मा फुले यांना मराठी, इंग्रजी ,उर्दू ,कन्नड, तमिळ ,गुजराती या भाषा अवगत होत्या.

ख्रिश्चन व इस्लाम धर्माचा तुलनात्मक अभ्यास त्यांनी केला होता.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

स्त्रियांविषयक कार्य:

- 1848 : पुण्यात बुधवार पेठेतील भिड्यांच्या वाड्यात मुलींची पहिली शाळा सुरू.
- या कामात त्यांना दादासाहेब भिडे, सदाशिव गोविंद हाटे, सखाराम यशवंत परांजपे ,जगन्नाथ सदाशिवजी हाटे ,अण्णासाहेब चिपळूणकर, सदाशिव बल्लाळ गोवंडे, बापूसाहेब मांडे व मोरो विठ्ठल वाळवेकर यांनी सहकार्य केले.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

3 जुलै 1851 : बुधवार पेठेतील चिपळूणकरांच्या वाड्यात मुलींची दुसरी शाळा सुरू.

सप्टेंबर 1851 : रास्ता पेठेत मुलींची तिसरी शाळा सुरू.

मार्च 1851 वेताळ पेठेत मुलींची शाळा सुरू.

- मुलींसाठी शाळा सुरू करण्याच्या जोतिबांच्या कार्यामागे अहमदनगरच्या(आताचे अहिल्यानगर) मिस फरार या बाईंनी मुलींसाठी सुरू केलेल्या शाळेची प्रेरणा होती.
- स्त्रीशिक्षणाविषयी महत्त्व सांगताना 'जिच्या हाती पाळण्याची दोरी, ती जगाते उद्धारी' असे फुले म्हणत.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- नोव्हेंबर 1852 : जोतिबांच्या शिक्षण कार्याची दखल घेऊन इंग्रज सरकारने पुण्यातील विश्रामबाग येथे मेजर कॅन्डीच्या हस्ते त्यांचा सत्कार केला.
- नोव्हें.1882 : स्त्री शिक्षणाचे आद्य जनक म्हणून ब्रिटिश सरकारने महात्मा फुले यांच्या गौरव केला.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- मुलींची शाळा चालवण्यासाठी त्यांना सखाराम यशवंत परांजपे, सदाशिव गोविंद हाटे, सदाशिव गोवंडे, मोरो विठ्ठल वाळवेकर, विष्णुपंत थत्ते, केशव शिवराम भवाळकर व देवराम ठोसर या ब्राह्मण मंडळींचे आर्थिक सहकार्य मिळाले.
- सौ. ई. सी. जोन्स यांनीही जोतीरावांना मदत केली.
- विष्णुपंत थत्ते यांनी जोतीरावांनी काढलेल्या शाळेत शिक्षक म्हणून काम केले.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- केशव शिवराम भवाळकर यांनी सावित्रीबाई फुले यांना शिक्षिकेचे कार्य कसे करावे
- याविषयी प्रशिक्षण देण्याचे काम केले.
- महात्मा फुले यांच्या शैक्षणिक कार्याबद्दल 16 नोव्हेंबर 1882 रोजी स्त्री शिक्षणाचे आद्यजनक म्हणून ब्रिटिश सरकारने त्यांचा गौरव केला.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1863 : बाल हत्याप्रतिबंधक गृहाची स्थापना
- महात्मा फुले आणि सावित्रीबाई यांच्या कार्याचा प्रभाव गोपाळ हरी देशमुख, लाल शंकर, उमा शंकर आणि न्यायमूर्ती महादेव गोविंद रानडे यांच्यावर पडला. त्यांनी या कार्याला पाठिंबा दिला. त्यांनी पंढरपूर येथे बालहत्या प्रतिबंधक गृह स्थापन केले.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1864 : विधवा पुनर्विवाह : पुण्यातील गोखल्यांच्या बागेत फुल्यांनी पहिला पुनर्विवाह घडवून आणला.
- 1865 : विधवांच्या केशवपन बंदीसाठी प्रयत्न करताना तळेगाव ढमढेरे येथे नाभिक बांधवांचा संप घडवून आणला.
- 1873 : जोतिबांना अपत्य नव्हते. काशिबाई या विधवेच्या यशवंत या मुलास त्यांनी दत्तक घेतले.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

अस्पृश्यता निर्मूलनविषयक कार्य :

- 19 व्या शतकात भारतात अस्पृश्यता निर्मुलन आंदोलनाची पायाभरणी महात्मा ज्योतिराव फुले यांनी सर्वप्रथम केली.
- 1851: अस्पृश्यांच्या मुलांसाठी नाना पेठेत पहिली शाळा सुरू, ती बंद पडली.
- 1851 : अस्पृश्यांच्या मुलांसाठी वेताळ पेठेत शाळा सुरू केली.
- 1858 : अस्पृश्यांच्या मुलांसाठी तिसरी शाळा सुरू.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

1852 - पुना लायब्ररीची स्थापना

1853 - 'महार-मांग इ. लोकांस विद्या शिकवणारी मंडळी'

1856 - शेंडे व कुंभार यांनी शरणागती पत्कारली

1877 - फुले यांच्या प्रेरणेने दिनबंधू साप्ताहिक सुरू

कृष्णराव भालेकर - संपादक

24 सप्टेंबर 1873 : सत्यशोधक समाजाची स्थापना

- सत्यशोधक समाजाचे ब्रीद वाक्य : सर्वसाक्षी जगत्पती। त्यासी नकोच मध्यस्थी ।।

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- सत्यशोधक समाजाचे पहिले अधिवेशन : 17 एप्रिल 1911, पुणे.
- अध्यक्ष : स्वामी रामय्या व्यंकय्या अय्यावरू

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

शेतकऱ्यांविषयीचे कार्य

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- तलाव, बंधारे, धरणे बांधून शेतीला योग्य पाणी पुरवठा उपलब्ध करून द्यावा.
- पीक संरक्षणासाठी शेतकऱ्यांना बंदुकीचे परवाने मिळावेत.
- पशुपालनासाठी चालना द्यावी.
- अल्पव्याज दराने शेतकऱ्यांना कर्जे देण्यात यावे

- 1877 : या वर्षी पडलेल्या दुष्काळात धनकवडी येथे दुष्काळ पीडीत विद्यार्थ्यांसाठी व्हिक्टोरिया बालकाश्रमाची त्यांनी स्थापना केली होती
- 1888 : मध्ये ड्यूक ऑफ कॅनॉट्र भारताच्या भेटीवर आले असता जोतिरावांनी पारंपरिक शेतकऱ्याच्या वेषात त्यांची पुणे येथे भेट घेऊन भारतीय शेतकऱ्यांच्या हालाखीचे दर्शन घडविले.

- शेतकऱ्याचा आसूड या ग्रंथात शिक्षणाअभावी समाजाची कशी परवड होते ते खालीलप्रमाणे स्पष्ट केले आहे.
- विद्येविना मती गेली। मतीविना नीति गेली।
- नीतिविना गती गेली। गतीविना वित्त गेले।
- वित्ताविना शुद्र खचले। इतके अनर्थ एका अविद्येने केले ।।

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

फुले यांचे शिक्षणाविषयीचे विचार

- 1882 भारतातील शिक्षणासंबंधी पाहणी करण्यासाठी विल्यम हंटर कमिशन नेमण्यात आले होते.
- जोतिबा फुलेंनी हंटर कमिशन समोर साक्ष देताना पुढील विचार मांडले
- सरकार शेतकऱ्यांकडून जो सारा वसूल करते, त्यातील उत्पन्न शिक्षणावर खर्च करावे

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 12 वर्षांखालील मुला-मुलींना प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे आणि मोफत देण्यात यावे
- प्राथमिक शाळेतील शिक्षक शेतकरी वर्गातील व प्रशिक्षित असावेत.
- धर्मविषयक विचार : जोतिबा कट्टर एकेश्वरवादी होते व ईश्वराचे अस्तित्व मानणारे होते.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

फुले यांची साहित्य संपदा :

- तृतीय रत्न, छत्रपती शिवाजीराजे भोसले यांचा पोवाडा, ब्राह्मणांचे कसब, गुलामगिरी, शेतकऱ्यांचा आसूड, सत्सार, इशारा, अस्पृश्यांची कैफियत ,खतफोडीचे बंड, सार्वजनिक सत्यधर्म

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1875 न्यायमूर्ती रानडे यांनी पुणे या ठिकाणी स्वामी दयानंद सरस्वतींची हत्तीवरून मिरवणूक काढली त्यावेळी ज्योतिबांनी रानडे यांना सहकार्य केले होते
- ज्योतिबांना मारण्यासाठी आलेले रोडे व कुंभार हे रामोशी बांधव ज्योतिबांना शरण आले

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1876 ते 1882 या काळात फुले हे पुणे नगरपालिकेचे सदस्य होते

- मे 1888 : मुंबई येथील कोळीवाडा हॉलमध्ये जमलेल्या जवळपास 25 हजार लोकांसमोर महात्मा फुले यांना राव बहादुर विठ्ठलराव कृष्णाजी वंडेकर यांच्यातर्फे महात्मा ही पदवी देण्यात आली.

- महात्मा फुले यांच्यावर थॉमस पेन यांच्या राइट्स ऑफ मॅन व कॉमन सेन्स या ग्रंथांचा विशेष प्रभाव होता .
- शालेय जीवनात ज्योतिबांवर छत्रपती शिवाजी महाराज व जॉर्ज वॉशिंग्टन यांच्या चरित्रांचा प्रभाव होता

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

खडकवासला येथील तलावाच्या कामासाठी दगड पुरवण्याचे कंत्राट सरकारकडून महात्मा फुले यांनी घेतले होते.

सखाराम यशवंत परांजपे हे त्यांचे सहकारी होते

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- राष्ट्रीय सभेचे पाचवे अधिवेशन डिसेंबर 1889 मध्ये मुंबई येथे भरले. यावेळी सत्यशोधक समाजाच्या कार्यकर्त्यांनी अधिवेशनाच्या प्रवेशद्वाराजवळ फाटक्या कपड्यातील शेतकऱ्याचा पुतळा उभा केला.
- Nation म्हणजे एकमय लोक (United People) अशी व्याख्या महात्मा फुले यांनी केली.
- 1927 यावर्षी महात्मा फुले यांच्यावरील मराठीतील पहिली विस्तृत चरित्र पंढरीनाथ पाटील यांनी लिहिले

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- महाराज सयाजीराव गायकवाड यांनी महात्मा फुले यांना हिंदुस्थानच्या बुकर टी वॉशिंग्टन असे संबोधले होते तर डॉक्टर धनंजय कीर यांनी ज्योतिबांना महाराष्ट्राचे मार्टिन ल्युथर असे संबोधले .

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- निधन : 28 नोव्हेंबर 1890

PYQ

प्रश्न: जोड्या लावून योग्य पर्याय निवडा : (ASO 2014)

(a) सत्यशोधक समाजाची स्थापना (i) 1852

(b) बालहत्या प्रतिबंधक गृहाची स्थापना (ii) 1863

(c) अस्पृश्यांसाठी शाळा सुरू (iii) 1873

(d) शेतकऱ्यांचा आसूड (iv) 1883

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
(1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
(2)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
(3)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)
(4)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

प्रश्न : मुलींची शाळा चालविण्यासाठी महात्मा ज्योतिबा फुले यांना खालीलपैकी कोणी सहकार्य केले होते ? (Comb. C. 2019)

(a) सखाराम यशवंत परांजपे, सदाशिव गोविंद हाटे

(b) सदाशिव बल्लाळ गोवंडे, मोरो विठ्ठल वाळवेकर

(c) विष्णुपंत थत्ते, केशव शिवराम भवाळकर

(d) देवराव ठोसर, सौ. इ.सी. जोन्स

पर्यायी उत्तरे : (1) (a) आणि (b) फक्त (2) (a), (b) आणि (c) फक्त

(3) (b), (c) आणि (d) फक्त (4) वरील सर्व बरोबर

प्रश्न : शेती व शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांचे पहिले भाष्यकार म्हणून कोणाला ओळखले जाते ?

(Comb. B 2024)

(1) दादाभाई नौरोजी

(2) कृष्णराव भालेकर

(3) महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे

(4) महात्मा ज्योतिराव फुले

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

प्रश्न : Nation म्हणजे 'एकमय लोक' अशी व्याख्या कोणी केली ? (STI 2020)

(1) राजर्षी शाहू महाराज

(2) ज्ञानगिरी बुवा

(3) महात्मा ज्योतिबा फुले

(4) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

जगन्नाथ शंकरसेठ
(1803 ते 1865)

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- जन्म: 10 फेब्रुवारी 1803, मुंबई
- मूळगाव : मुरबाड (जि. ठाणे)
- मूळ आडनाव : मुरकुटे
- जगन्नाथ ऊर्फ नाना शंकरसेठ यांना 'मुंबईचे शिल्पकार' म्हणून ओळखले जाते.
- दानशूर स्वभावाच्या नानांनी गोरगरीब जनता व अनेक संस्थांना आर्थिक मदत केली.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

नाना शंकरसेठ यांचे कार्य

- 1823 : बॉम्बे नेटिव्ह एज्युकेशन सोसायटीची स्थापना
- 1845 : मध्ये स्टुडण्टस् लिटररी ॲण्ड सायंटिफिक सोसायटीच्या स्थापनेसाठी नानांनी मोठी आर्थिक मदत केली. डॉ. भाऊ दाजी लाड, दादाभाई नौरोजी, विश्वनाथ नारायण मंडलिक यांनी मुंबईत या संस्थेची स्थापना केली.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1834 : मुंबईत एल्फिन्स्टन कॉलेजच्या स्थापनेत पुढाकार.
- सतीप्रथेला विरोध केला
- मुंबईच्या कायदेमंडळाचे सदस्य.
- मुंबई विद्यापीठाच्या स्थापनेत पुढाकार.

- 1845 : वाफेच्या बोटींचा पाया घालणारी 'द बॉम्बे स्टीमशिप नेव्हिगेशन कंपनी' उभारण्यात नानांचा पुढाकार होता.

- 1852 : बॉम्बे असोसिएशनची स्थापना, दादाभाई नौरोजी व भाऊ दाजी लाड यांच्या सहकार्याने नानांनी या संस्थेची स्थापना केली.

- शासकीय मध्यवर्ती वस्तुसंग्रहालय,सेंट्रल बँक ऑफ वेस्टर्न इंडिया सारख्या बँकांच्या उभारणीतही नानांनी प्रयत्न केले.
- 1850 ते 1856 या काळात ते मुंबई प्रांताच्या शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष होते.
- मुंबई महापालिकेचे सदस्य होते.

- ब्रिटिश सरकारने त्यांना जस्टिस ऑफ द पीस ने सन्मानित केले
- 1862 : व्हिक्टोरिया गार्डन (आजची राणीची बाग), ॲग्री हॉर्टीकल्चर सोसायटी, जिऑग्राफिकल सोसायटी अशा संस्थांच्या स्थापनेत नानांनी आपला सिंहाचा वाटा उचलला

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- महाविद्यालयाच्या स्थापनेत पुढाकार...
- 1845 - ग्रँड मेडिकल कॉलेज
- 1845 - जे. जे. महाविद्यालय
- 1851 - पुना संस्कृत महाविद्यालय
- 1855 - पहिले कायदा महाविद्यालय
- 1857 - मुंबई विद्यापीठ

- 1822 - मुंबईची शाळा आणि शाळापुस्तक मंडळी स्थापना
- नौरोजी, भाऊ दाजी लाड व वि. ना. मंडलिक यांनी 1845 साली स्टुडंट्स लिटररी अँड सायंटिफिक सोसायटीची मुंबईत स्थापना केली. नाना शंकरशेठ यांनी या सोसायटीस सर्व सहकार्य केले.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

सतीप्रथा बंद करण्यासाठी केलेल्या अर्जावरील सह्या

1)बंगाल प्रांत - राजा राममोहन रॉय

2)मद्रास प्रांत - अय्यर

3)मुंबई प्रांत - जगन्नाथ शंकरशेठ

नानांच्या प्रयत्नांमुळे मुंबईत नाट्यगृह, दवाखाने, धर्मशाळा, मंदिरे आणि चिंचपोकळी येथे गॅस कंपनी सुरू झाली.

जगन्नाथ शंकरशेठ यांनी मॉरिशसमधून महाराष्ट्रात उसाचे बेने आयात केले

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- जगन्नाथ शेठ व जमशेटजी जीजीभॉय यांनी 1843 साली ग्रेट इस्टर्न रेल्वे कंपनीची स्थापना केली होती.
- 16 एप्रिल 1853 रोजी आशियातील पहिली रेल्वे बोरीबंदर ते ठाणे दरम्यान धावली.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- निधन: 31 जुलै 1865
- 'नाना हे मुंबईचे अनभिषिक्त सम्राट होते' या शब्दांत आचार्य प्र. के. अत्रे यांनी त्यांच्या कार्याचा गौरव केला.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

प्रश्न : जगन्नाथ शंकरशेठ यांना कशाचे शिल्पकार म्हणून ओळखले जाते ? (STI 2020)

(1) महाराष्ट्राचे (2) मुंबईचे

(3) रेल्वेचे (4) शिक्षणाचे

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

प्रश्न : सतीच्या चालीचे निर्मूलन करण्यासाठी जॉन माल्कम यांनी मुंबईत चालवलेल्या प्रयत्नांना ------------ यांनी पाठिंबा दिला.

(Comb. B & C 2019)

(1) नाना शंकरशेट (2) भाऊ दाजी लाड

(3) बाळशास्त्री जांभेकर (4) भाऊ महाजन

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

गोपाळ गणेश आगरकर (1856-1895)

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- जन्म: 14 जुलै 1856, टेंभू (ता. कराड, जि. सातारा) येथे ब्राह्मण कुटुंबात.
- वडिलांचे नाव : गणेश,
- आईचे नाव : सरस्वतीबाई

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- शिक्षण : प्राथमिक शिक्षण कराड येथे पूर्ण केले. कराड येथे काही काळ मुन्सफ कोर्टात कारकूनी केली.
- कराड येथे काही काळ कंपौंडरची नोकरी केली.
- 1875 : मॅट्रिक परीक्षा अकोला येथून उत्तीर्ण.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1877 : यशोदाबाई यांच्याशी विवाह झाला.
- 1878: डेक्कन कॉलेज, पुणे येथून बी. ए. उत्तीर्ण.
- 1880: इतिहास व तत्त्वज्ञान हे विषय घेऊन एम. ए. उत्तीर्ण.

शैक्षणिक सुधारणा

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- 1 जानेवारी 1880: लो. टिळक, विष्णूशास्त्री चिपळूणकर यांच्या सहाय्याने आगरकरांनी पुण्यात न्यू इंग्लिश स्कूलची स्थापना केली. आगरकरांनी न्यू इंग्लिश स्कूलमध्ये शिक्षकाची नोकरी पत्करली.
- 1884: पुणे येथे डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीच्या स्थापनेत पुढाकार.

- या संस्थेच्या वतीने 1885 या वर्षी पुणे येथे फर्ग्युसन कॉलेजची स्थापना.
- फर्ग्युसन कॉलेजमध्ये आगरकर इतिहास व तर्कशास्त्र हे विषय शिकवत असत.
- 1892: फर्ग्युसन कॉलेजच्या प्राचार्यपदी आगरकरांची निवड.

आगरकरांची विचारसरणी :

- **बुद्धिप्रामाण्यवाद** : स्वतःच्या बुद्धिला पटेल ती गोष्ट दुसऱ्यांना पटली नाही तरी ती करणे आणि स्वतःच्या बुद्धिला न पटणारी गोष्ट जगाला मान्य असली तरी न करणे हा आगरकरांचा बुद्धिप्रामाण्यवाद होता.

- व्यक्तीसाठी समाज असतो, समाजासाठी व्यक्ती नव्हे हे आगरकरांचे तत्त्व होते.

MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE

- व्यक्तीच्या विकासासाठी विचार, व्यवसाय व विवाह यांचे स्वातंत्र्य हवे.
- बालविवाहला विरोध करताना आगरकरांनी स्त्री-पुरुषांनी एकमेकांच्या पसंतीने विवाह करावेत असे ठामपणे सांगितले.

- महाराष्ट्र बालविवाह निषेधक मंडळीची स्थापना केली.
- मुलाच्या विवाहाचे वय 16 ते 17 वर्ष व मुलीच्या विवाहाचे वय 10 ते 12 वर्षापेक्षा कमी असू नये यासाठी कायदा केला पाहिजे असे आगरकरांनी सांगितले.

पत्रकारिता:

- 1881 : लोकमान्य टिळकांनी 'केसरी' व 'मराठा'ही वृत्तपत्रे सुरू केली.
- 1881-1887 या काळात केसरीचे पहिले संपादक म्हणून आगरकरांनी काम पाहिले.
- लोकमान्य टिळक हे 'मराठा' या इंग्रजी भाषेतील वृत्तपत्राचे संपादक होते.

- 1887 : लोकमान्य टिळकांशी वाद झाल्याने आगरकरांनी केसरीच्या संपादक पदाचा राजीनामा दिला.
- 1888 : 'सुधारक' हे स्वतःचे साप्ताहिक मराठी व इंग्रजी या दोन्ही भाषांत सुरू केले.
- 'सुधारक' साप्ताहिकाच्या मराठी आवृत्तीचे संपादक गो. ग. आगरकर तर
- इंग्रजी आवृत्तीचे संपादक गोपाळ कृष्ण गोखले.

- वऱ्हाड समाचार (अकोला) या पत्रात आगरकरांनी काही काळ लेख लिहिले.

आगरकरांचे प्रसिद्ध लेख

1) इष्ट असेल ते बोलणार व साध्य असेल ते करणार

2)हिंदुस्थानचे राज्य कोणासाठी?

3) स्त्रियांनी जाकिटे घातलीच पाहिजेत

4) सामाजिक सुधारणेशिवाय राजकीय चळवळ निरर्थक

5)म्युनिसिपल हौद व ब्राह्मण्यावर गदा

6)वाचाल तर चकित व्हाल (निंबध)

7) शहाण्यांचा मूर्खपणा

8) अलंकार मीमांसा

9)दारूबाजी

10)पाचजण्याचा हंगाम

11) धर्माचा सुकाळ आणि बकऱ्याचा काळ

12) प्रेतक्रिया व प्रेतसंस्कार

MPSC GUIDE
BY THE ACHIEVERS FOR THE ASPIRANTS
MPSC GUIDE
BY UPSC GUIDE
THANK YOU